„Udział osoby w procesie prawotwórczym w prawie polskim i kanonicznym”.

## Streszczenie

Temat niniejszej rozprawy doktorskiej brzmi: „Udział osoby w procesie prawotwórczym w prawie polskim i kanonicznym”.

W rozprawie przyjęto następujące hipotezy:

1. Zwiększenie ilości instytucji umożliwiających partycypowanie osoby w procesie tworzenia prawa zwiększy aktywność społeczeństwa w tym zakresie.
2. Zwiększenie edukacji w zakresie prawotwórstwa wpłynie na legitymowanie się przez osoby uczestniczące w tym procesie większym poziomem wiedzy zwiększającym trafność procedowanych uregulowań.

Praca ma również na celu wykazanie potrzeb i sposobów aktywności osób w procesie prawotwórczym, zarówno w prawie polskim, jak i kanonicznym. W pracy założono, że dysponowanie określonym poziomem wiedzy w zakresie prawotwórstwa, umiejętność wykorzystania tej wiedzy, to klucz do prawa, które będzie respektowane, odznaczające się dostateczną ilością unormowań z punktu widzenia czy interesu różnych grup społecznych.

Wskazano, że pojęcie prawa nie jest jednoznaczne ani dla jednostki, ani dla podmiotów zbiorowych. Ma na to wpływ złożoność tego, z pozoru prostego, pojęcia. Mówić można o jego tworzeniu, czy szerzej sposobie tworzenia albo ingerencji podmiotu w ten proces.

Możliwości partycypacji osoby w procesie prawotwórczym są już obecne w prawie polskim i kanonicznym. Jednym z celów rozprawy jest weryfikacja tych możliwości pod kątem ich dostępności i rozumienia przez różnych uczestników procesu tworzenia prawa. Rozprawa wskazuje na miejsce osoby w procesie tworzenia prawa i ukazuje człowieka jako byt, bez którego nie funkcjonowałyby żadne normy prawne i odwrotnie: prawo, bez którego niemożliwe jest funkcjonowanie społeczności. W każdej społeczności tworzą się pewne więzi i zależności, a każda ze społeczności odwołuje się do różnych zasad i wartości.

W rozdziale I niniejszego opracowania wyjaśnione zostało pojęcie źródeł prawa. Wskazano źródła prawa polskiego, zarówno w ujęciu historycznym, jak i współczesnym (wraz z różnicami pomiędzy prawem naturalnym a stanowionym). Skoncentrowano się także na źródłach prawa kanonicznego wraz z wyjaśnieniem pojęcia prawa kanonicznego i wskazaniem na jego relację z prawem stanowionym, ponieważ często funkcjonują jednocześnie w tym samym czasie i w tym samym miejscu. Wśród źródeł prawa

kanonicznego skupiono się na dwóch płaszczyznach: pierwszej, która dotyczy norm prawa Bożego oraz drugiej, pochodzącej już od ustawodawcy kościelnego. Prawo stanowione przez Kościół omówiono na płaszczyźnie partykularnej, jak i powszechnej. Poddano analizie spory o relacje prawa Bożego z prawem ludzkim. W podrozdziale czwartym wykazano źródła polskiego prawa konkordatowego w odniesieniu do relacji prawa polskiego do prawa kanonicznego. Ustalono także stosunek państwa do Kościoła i poddano analizie zapisy umów konkordatowych z 1925 r. oraz z 1993 r., które Stolica Apostolska zawarła z Polską.

W drugim rozdziale ustalono kwestie związane z procesem prawotwórczym. Punktem wyjścia dla rozważań jest definicja procesu prawotwórczego poprzez jego ogólne określenie. Następnie wykazana została rola zarówno prawodawcy, jak i osoby uczestniczącej w tym procesie. Opisano także sam proces prawotwórczy, wychodząc od ustalenia dotyczących źródeł uregulowań w prawie polskim. Omówione zostały zasady tworzenia prawa polskiego i przebieg procesu legislacyjnego z wykazaniem podmiotów posiadających kompetencje w zakresie prawotwórstwa, zarówno na poziomie lokalnym jak i ogólnokrajowym. Wskazano również możliwości zainicjowania procesu prawotwórczego. Analizie poddano także końcową część tego procesu poprzez opis wymogów, jakie musi spełniać akt normatywny zarówno pod kątem wymogów ogólnych, jak i konkretnych. Dokonano analizy procesu prawotwórczego w prawie kanonicznym, poczynając od jego charakterystyki, zasad i modeli jego tworzenia. Opisana została również promulgacja aktu normatywnego w prawie kanonicznym. Na zakończenie rozważań rozdziału II porównano proces prawotwórczy w prawie polskim i kanonicznym, wykazując podobieństwa i różnice w tychże.

Początkowa część rozdziału III dotyczy możliwości udziału osoby w tworzeniu prawa polskiego. Wykazano, że istnieją w prawie polskim instytucje takie jak: referendum, inicjatywa ustawodawcza, wysłuchanie publiczne, konsultacje społeczne, narzędzia lobbingowe oraz możliwości wynikające z posiadania obywatelstwa polskiego czy zamieszkania w Polsce, umożliwiające partycypację społeczną w tworzeniu prawa polskiego. Następnie omówiono sposoby sformalizowane i niesformalizowane udziału osoby w tym procesie. W rozdziale tym wskazano również na możliwości udziału wiernych w tworzeniu prawa kanonicznego, biorąc za przedmiot rozważań formy udziału w tym procesie, zarówno pojedyncze jak i zbiorowe. Kolejny punkt rozważań dotyczył wykazania szeregu instytucji dających możliwość udziału wiernym w procesie tworzenia prawa kanonicznego.

W rozdziale IV zatytułowanym: „Pozycja i zadania osoby w procesie prawotwórczym” poddano analizie pozycję osoby w procesie prawotwórczym w prawie polskim oraz kanonicznym. Wyodrębnione zostały w prawie polskim prawa osoby na

poziomie ogólnokrajowym i lokalnym, wynikające z ustawy bądź z chęci dbałości o dobro wspólne. Analizując pozycję osoby w prawie kanonicznym, która uczestniczy w tym procesie, dokonano ustaleń związanych z podziałem osób na wiernych, świeckich oraz duchownych. Ustalono, że uprawnienia i obowiązki osób w prawie polskim i kanonicznym wynikają albo z przepisów, albo z zainteresowania tymi procesami i chęcią udziału w nich.

Rozdział V poświęcony został porównaniu możliwości partycypacji społeczeństwa w tworzeniu prawa polskiego i kanonicznego. Dokonano oceny udziału społeczeństwa w tworzeniu prawa polskiego oraz oceny udziału wiernych w tworzeniu prawa kanonicznego. Wykazano ponadto różnice w możliwościach udziału stanowienia prawa w prawie polskim i kanonicznym. Po analizie powyższego autor proponuje szereg wniosków de lege ferenda w zakresie tworzenia prawa. Wyszczególniono pożądane kierunki zmian w procesach tworzenia prawa polskiego i wskazano propozycje zmian w jego obrębie. Wyodrębniłem ponadto instytucje w prawie kanonicznym, które mogą znaleźć zastosowanie w prawie polskim oraz instytucje prawa polskiego, które z powodzeniem można wykorzystać przy niewielkich modyfikacjach w prawie kanonicznym.

Przedstawione w rozprawie analizy potwierdzają, że możliwości wpływu osób na proces prawotwórczy istnieją i jest ich wiele. Należy to jednak zestawić z pewną zależnością, zgodnie z którą istnienie możliwości udziału w procesach prawotwórczych bez chęci i zaangażowania jednostki nie będzie funkcjonować. Przedstawione w rozprawie opracowanie dotyczy ogólnych zasad stanowienia prawa polskiego, jak i kanonicznego. Jest ono wyrazem słabego zainteresowania procesem tworzenia prawa przez różne osoby. Ustawodawca usankcjonował możliwości wpływu na proces prawotwórczy zarówno w prawie polskim, jak i kanonicznym, wychodząc zapewne z założenia, że obywatele i wierni będą chcieli uczestniczyć w pracach nad regulacjami prawnymi.

Przedstawione rozważania wskazują na potrzebę aktywności osób w procesie prawotwórczym, wykazują sposoby udziału w tym procesie przy jednoczesnym wskazaniu znajomości procedur legislacyjnych i umiejętności ich stosowania przez jednostki.

Z analiz przeprowadzonych w rozprawie wynika, że prawo polskie i prawo kanoniczne wymagają szerszego udziału osób w procesie jego tworzenia.